

Gezi Ruhu ve Politik Teori¹

Efe Tuğberk Öztürk, Yıldız Teknik Üniversitesi,
e-posta: efetugberkozturk@gmail.com

Yakın Türkiye tarihinin en önemli toplumsal hareketlerinden biri olan Gezi Parkı Direnişi, 2013 yılında AKP hükümetinin bir projesi olan Topçu Kışlası'nın Gezi Parkı'nın yerine yeniden inşa edilmesine karşı bir grup çevrecinin ve aktivistin yıkım araçlarına direnmesiyle ortaya çıkmış, şiddetli polis müdahalesi sonrasında farklı muhalif kesimlerin direnişe destek vermesiyle tüm ülkeye yayılmış ve hükümet karşıtı toplumsal bir protestoya dönüşmüştür. 28 Mayıs'ta başlayan eylemler özgün yapısı ve güncel siyasette uyandırdığı yankıyla siyasi katılım, neoliberalizm ve kentsel muhalefet, toplumsal hareketler ve yeni medya gibi farklı temalar üzerinden siyaset bilimciler ve sosyologlar tarafından incelenmiştir. Eylemlerin hemen akabinde akademisyen ve aktivist Murat Özbank tarafından yazılan Gezi Ruhu ve Politik Teori ise bir yandan Gezi Parkı direnişinde ortaya çıkmış olan ve gerek direnişe katılanlar arasında gerekse akademik literatürde sıkça dillendirilen Gezi Ruhu'nu açıklarken bir yandan da Gezi Parkı Direnişi'ni demokrasi, kamusal alan ve politik şiddet gibi politik teorinin önemli temaları üzerinden tartışmaya açıyor.

Gezi Ruhu ve Politik Teori iki katmanlı bir kitap. Bir açıdan Max Weber, Hannah Arendt, Joseph Schumpeter ve Jürgen Habermas gibi önemli düşünürlerin kuramlarından yararlanılarak Gezi olayları açıklanırken diğer taraftan yazarın, eylemlerdeki kişisel gözlemleri ve siyasal görüşleri perspektifinden Gezi'nin arkasındaki ruhu bize aktarmaya çalıştığını görüyoruz.

4 ana bölümden oluşan bu kitabın ilk bölümünde yazar, politik şiddet ve politik gücü birbirinden ayırmaktadır. Politik gücü Weber'e göre tanımlayan yazar, Türkiye'de en güçlü aktörün olaylar başlamadan önce Başbakan Recep Tayyip Erdoğan olduğunu; çünkü Weberci anlayışta politik gücün, başkalarını kendi iradesinden koparıp diretilen irade doğrultusunda davranmalarını sağlamak olduğunu ve devletin bu gücü tekelinde meşru bir şekilde tuttuğunu belirtmektedir. Ancak eylemlerin başlamasından sonra bir sivil itaatsizliğin baskın çıktığının ve devletin politik gücünün sarsıldığının altını çizmektedir. İşte bu noktada, Weberci politik güç anlayışının en güçlü politik aktörü tanımlamada ikileme düştüğü, çünkü meşru politik güç devlette ve bu durum söz konusu olduğunda Erdoğan'dayken, sivil itaatsizlikle birlikte bu güç sarsılınca böylesi bir politik aktörün aynı anda hem güçlü hem de aciz kalamayacağı görülmektedir (Özbank, 2013: 17-20). Bu ikilemi Arendt'in politik güç ile politik şiddet

arasında yaptığı ayrımı çözen Özbek (2013: 24-26), iki kavramın birbirinin zıttı olduğunu, politik gücün özgür kamusal alanlarda siyaset yapan eşit ve farklı bireyler aracılığıyla doğduğunu, politik şiddetin ise başka bir amaca hizmet eden bir araç olduğunu aktarmaktadır.

Politik güç ile politik şiddet kavramlarını Arendt aracılığıyla karşıt konumlara yerleştiren Özbek (2013: 26-27), bu iki kavram arasında negatif bir diyalektik bulunduğunu ve politik şiddet arttıkça karşısında artan bir politik güç göreceğini belirtmektedir. Gezi’de karşımıza çıkan tabloyu da bu diyalektik ile açıklamak mümkündür. Polis şiddeti arttıkça Gezi’de Arendt’in kamusal alanını oluşturan eşit ve farklı özgür insanların ortaya çıkardığı politik güç, bir hayli büyümüş ve İstanbul ile sınırlı kalmayıp tüm ülkeye yayılmıştı. Öte yandan polis şiddetinin arkasında duran Erdoğan’ın kendi kitlesinden aldığı politik irade ve güç ise zayıflamıştı.

İkinci bölümde Schumpeter’in demokrasi anlayışını açıklamaya girişen Özbek, Gezi eylemlerini bir kenara bırakarak ‘gerçek demokrasi nasıl olmalıdır?’ sorusuna yanıt arıyor. Schumpeter’in ‘klasik demokrasi öğretisi’ adını verdiği görüşü ‘sıradan insanlar’ın kendilerini yönetemeyeceği ve bilgi sahibi olmadıkları için temsil haklarını devretmeleri gerektiği yönündeki görüşleriyle bertaraf edişini eleştiren Özbek, bu anlayışın demokrasiyi yalnızca seçimlerde oy vermeye indirgeyeceğini ve oy verme dışında herhangi bir politik eylemin özümsememesine yol açacağını iddia ederek bu anlayışa karşı çıkmaktadır.

Yine politik güce dönecek olursak, yukarıdaki Schumpeterci anlayışın sonucunda politik gücün seçimlerle tazelandığı ve Erdoğan’ın protestoculara yönelik eleştirilerini bu düzleme oturttuğunu söyleyebiliriz. Bir tarafta seçimlerden galip çıkarak politik gücün tek ve meşru hakimi Erdoğan varken, bir diğer tarafta Arendt’in ideal kamusal alanını oluşturan ve alternatif bir politik gücün temellerini atan eylemcileri görüyoruz.

Kitabının üçüncü bölümünde ise, bir önceki bölümde yapılan demokrasi tartışmasını özetleyen yazar okuyucularına şu soruyu sorarak bir düşünce egzersizi yaptırmaktadır: “Eğer siz başbakanın danışmanı olsaydınız hangi politik meşruiyet anlayışını tercih ederiniz ve başbakana hangi tavsiyeyi verirdiniz?” Bir tarafta politik gücü ve şiddeti meşru olarak devletin tekelinde konumlandırılan ve demokrasiyi seçimle sınırlandıran Weberci/Schumpeterci anlayış, diğer tarafta ise Schumpeter’in ‘klasik demokrat’ olarak nitelendirebileceği tabana ve katılıma dayalı bir demokrasi modeli.

Murat Özbek son bölümde Habermas’tan yola çıkarak Gezi eylemlerini demokrasi ve insan hakları üzerinden ele almaktadır. Habermas’ın geç modern toplumlar için sunduğu ‘tartışmacı demokrasi’ modelini açıklayan Özbek, bu

modelin Türkiye'ye uygulanmasının yararlı olacağını belirtmektedir. Merkez, çevre, kamusal alan ile insan hak ve özgürlüklerine dayanan hukuk düzeninin oluşturduğu tartışmacı demokrasi modelinde çevrenin tartışmalar, forumlar, ihtiyaçlar ve toplantılar sonucunda ortaya attığı fikirlerin merkezce yani iktidar ve devlet organları tarafından dikkate alınıp uygulanması sonucu ortaya konan uygulamaların aslında çevrenin istekleri oldukları için tekrar çevreye döndüğü ve yarar sağladığı döngüsel bir modeldir bu. Önce çevrede ortaya çıkan fikirler, merkeze yani idari organlara nakledilir; daha sonra kamusal alanda tartışılırken bir yandan da insan hak ve özgürlüklerine dayanan hukuk düzeni çevreyi yani sivil grupları ve dolayısıyla ifade özgürlüğünü koruma altına alır. Hukuk düzeni bu modelin sağlıklı bir şekilde işlemesinin bir garantisidir.

Habermas'ın 'tartışmacı demokrasi' modelini yukarıda bahsedilen politik güç ve kamusal alan tartışmalarıyla ilişkilendirecek olursak, gerçek politik gücün eşit ve özgür insanların fikirlerinin yok sayılmadığı, sağlıklı bir tartışma ortamının yaratıldığı, şiddet tehditlerinden uzak kamusal alanların varlığının korunduğu ortamlarda yeşerebileceği söylenebilir (Özbank, 2013: 122). Bu modelin işlemesi için gereken ortam ve koşullar bize şunu da göstermektedir: Demokrasi ve insan hakları kavramlarının/uygulamalarının birbirileri için vazgeçilmez oldukları açıktır. Demokrasi yalnızca seçimler vasıtasıyla yönetim gücünün devredilmesiyle ve denetlenmesiyle muhafaza edilmez. Sürekli ve tabana yayılan özgür bir tartışma ortamının yaratılması ve sürdürülmesini; dolayısıyla insan haklarının korunmasını da beraberinde ön şartlar olarak getirir.

Gezi Ruhu ve Politik Teori, iki katmanlı bir kitap. Zaten yazar da kitabı kendi gençliğinde sahip olduğu iki farklı yüzü olan bir yağmurluğa benzetiyor (Özbank, 2013: 13). Yazarın politik teorinin ağıdalı ve anlaşılması emek gerektiren düşünürlerin kuramlarını Gezi gibi tahlil etmesi güç ve teorik bir düzleme oturtulması kolay olmayan eylemleri açıklamak için kullanması ve yer yer bir adım öteye geçip kitabı bir politik teoriye giriş dersi çalışmasına dönüştürmesi, Gezi ve politik teori üzerine çalışmayı düşünen akademisyenler ve öğrenciler için bu eseri önemli bir başvuru kaynağı haline getiriyor. Öte yandan politik-aktivist kimliği olan Murat Özbank'ın Gezi'de yaşadıklarını kişisel bir deneyim olarak sunması ve olayları tahlilinde bu kişisel deneyim süzgecine başvurması da kitaba ikincil bir yüz kazandırıyor. Dolayısıyla elimizde, bir siyaset bilimcisinin Gezi eylemleri üzerinden çeşitli politik kuramları açıklamaya giriştiği, bunu yaparken de kişisel deneyim ve fikirlerini paylaştığı ve Gezi eylemlerinin arkasındaki ruhu açıkladığı bir kitap var.

Sonnot

¹ Özbank M (2013). *Gezi Ruhu ve Politik Teori*. İstanbul: Kolektif Kitap.